

B. Szabó György szövegrajza

Keserű méz

Branko Ćopić

A lighogy megjöttem a halfogásból — tíz éves suttyó legényke, kéken, didergő-ázottan, farkaséhesen —, vészjósló komolysággal hívott anyám:

— Jer' ide!

Ez a vádló, rejtélyes, veszélyeket sejtető „jer' ide” megfagyasztotta bennem a vért és inamba kergette a bátorságot. Végem van, bűnös vagyok, de mi is lehet a vád?

Már tudom, hogy mi vár rám: fűzfavessző-zenére táncolok! Járom, ropom a táncot és ordítok, amíg a tüzes eső a lábom szárát paskolja (Házunkban erre mondják, hogy járja a csúrdöngölőt). Ebben a percben még ez sem tűnik olyan borzalmasnak. Dermesztőbb az alattomos didergés, amely egész testemet marcangolja: de miért is vagyok bűnös?

Amíg nem ismerem, amíg ki nem mondott ez a bűn, addig hatalmasnak, megbocsáthatatlannak, mindent magábafooglalónak tűnik és az egész világra kiterjed. Ismert és ismeretlen, elkövetett és elkövetendő bűneim mind jelen vannak, még azok is, amelyeket csak készülök elkövetni, ame-

lyeket csak áhítok és sejtek. Csak az ördög tudná megmondani, hogy a „jer' ide” nyomán melyik bűnöm lát majd most napvilágot.

Hunyorgok, mintha csodálkoznék, úgy teszek, mintha nem hallottam volna jól, tétovázok és igyekszem elodázni a pillanatot, hogy mégegyszer magamba szálljak és megkíséreljem ezt a feltámadó félelmet indokolttá, érthetővé tenni: káromkodtam a legelőn, illetlen szavakat kiabáltam a járókelők után az utcán, meg-megrázogattam a szomszédok körtefáit és... de hisz mi van abban... halkán sugdolóztam egyről-másról Mióval a szénakazal mögött. Volt ezenkívül más is?

— Ugye. te halászlegény, hát így kell lopni a mézet a padlásról?! — térít most magamhoz anyám szigorú hangja. — Nézd, egy dekát sem hagytál, pedig félig volt a köcsög.

S mutatja a földszíni köcsögöt, amilyenekkel a varázsló és ezermester Jovica Čubrilo szokott házalni, akitől fél és reszket az egész gyerekhad, mert a foghúzóshoz is ért. A köcsög oldala alaposan kifényesedett: itt-ott ragyog csak egy-egy mézcsepp.

— Bizatyaúrsten nem is tudtam, hogy van mézünk!

Valóban csodálkozom és megdöbbenek, mert igazán nem hallottam arról, hogy méz van a házban. Tudnivaló, hogy a méz — „orvosság”, ha pedig valaki arra vetemedik, hogy akár nyilvánosan is mézet egyen, nagy bünt követ el. Eddig ugyan semmiféle ilyenirányú tapasztalatom nem volt, de most, úgy látszik, hamarosan alhátaban érzem az efféle becstelenség súlyát.

— No nézd csak, nem is tudtál a mézről? Még hazudsz is! Beja!

Beja, a rokonom, kárörvendő, ferdeszájú kislány, nálam egy évvel idősebb, szorgálatkészen sűrög-forog az „ítélőszék” körül és élvezettel mászik föl a görbe fűzfára, hogy alkalmas vesszőt keressen.

— Esküszöm, anyám, isten engem úgy segítjen, nem én voltam!

Hiába minden! Suhog a vessző és én fülsiketítő ordítás mellett járom a csúrdöngölőt, majd amikor ennek is vége, átvetem magam a kerítésen, a mellette húzódnó sűrű bokrokba bújok és a hűvös fűben próbálom lecsillapítani vércm heves lüktetését és sajgó tagjaim.

Nagyot sóhajtok és részvéttel, együttérzéssel gondolok arra a mesebeli fekete mezítlábas gyerekre, akinek álladoan zöld fűzfavesszők fényes, suhogásában kell ugrálnia.

— Beee!

Ijedten riadok fel vígasztaló álmaimból. A kerítés tetejéről a két évvel fiatalabb húgom néz le rám és kárörvendve öltögeti a nyelvét:

— Beee! hi-hi-hi... kikaptál, kikaptál!

Forr bennem minden, előnt a méreg, kész vagyok verekedni. A szemtelen gyorsan az udvar közepére ugrik, hogy közelebb legyen a mamához. A kerítés tövéből arrafelé tart az öcsém is, ez a tökmag, aki még a húgomnál is fiatalabb. Ezek szerint ő is megleste, hogyan viselkedik az összevert bűnös.

— Megállj csak! — sziszegek a bokrok közül és ököllel fenyegetem. Húgom kihívóan a nyelvét ölti, az öcsém pedig alattomosan és kíváncsian, szemrebbenés nélkül bámul. Számára különösen érdekes lehet valaki, akit néhány perccel előbb, és olyan ordítás mellett eltárgáltak.

— Be-e-e! Édes volt a méz?! — csipkelődik velem a húgom, s nekem csak akkor ötlik eszembe, hogy egypár nappal ezelőtt kanállal a kezében jött le a padlásról.

— Ohó, hát így vagyunk! Most már tudom, hogy ki dézsmálta meg a mézet.

Tudom, de hogy lehet ezt bebizonyítani is? Még egyszer megraknak, mert gyanúsítani mertem ezt a szende ártatlanságot.

— Ó, szende ártatlanság! Fordulj fel!

És ezt a hallgatag, sunyi öcskösömet is néhány ízben a padláson értem! Ki tudja, mit csinált ott? Őt nem lehet kihozni a sodrából, nem bánja akár-hogy kiabálnak, és mint a gunár, csak olyankor sziszeg, ha valaki fölön fogja. A húgomat könnyen rajta lehet csípni: ha valóban bűnös, gyorsabban pislog és sárga macskatekintetét le nem veszi rólad, az öcskös más, ő kíváncsian és várakozással bámul rád, mintha azt mondaná:

— No, ide avval az ajándékkal!

Ebéd után, amikor a ház mögötti tisztáson várat építettem, húgom hízelegve kérdezett valamit, de én mérgesen zavartam el:

— Mars innen, te loptad a mézet és engem vernek meg érte!

— Oh-oh-oh, te hazugok hazuga! — és a gyors pislogásban kifényesül a tekintete. — Tudjuk kit tángáltak el ma.

Hát igen, persze, hogy tudják, tudomást szerzett róla a szomszédságunk is. Húgom, hogy a gyanú legkisebb árnyát is elterelje magáról, a domb alatt meghúzódó településen közhírré tette a lopásomat és a verémet, úgyhogy szűkebb környezetemben közismert és megbélyegezett „mackó” lettem.

— Nini, itt a mackó!

— Hová méz, kell-e méz?!

Már meg sem kíséreltem védekezni a vád ellen. Csak otthon, amikor erről szó esett, vettem fájdalmas tekintetet anyámra, mintha védelmet keresnék, de mindig néma maradtam és a magamat igazoló szavak sosem buggyantak ki belőlem. Hogy is tudnám bebizonyítani igazamat, hogy is higgyenek szavaimnak?!

Tehetetlen nyomorúságomban igyekeztem mindezt minél előbb elfelejteni, de ez sem volt könnyű. A „mackó” gúnynev könnyen ragad a gyerekre, a csúfolódó hamar rákap és nagyon gyorsan meghonosodik otthon is, a faluban is. Csak az idő moshatja le azt az emberről.

Az év őszen, a padlás egy elhagyott zugában, ahová nemigen szoktunk lépni a vércsefészkek miatt, a félhomályban, újra a kezembe akadt az a földszínű köcsög. Ott állt elrejtve a nehéz kukoricamorzsoló mögött. A köcsög teli volt, le volt borítva, és amikor a padlásablak felé fordítottam, a fából készült fedőn egy odatűzött cédulát fedeztem fel rajta anyám ünnepléyes cirillbetűs írásával, amilyennel a líkai szerbek írnak, ez állt:

»Szégyelld magad!«

Meghökkenem és zavarba jöttem, mintha ezeket a szavakat valaki mellett állva a fülembé suttogetta volna. A láthatatlan strázsa ismét igazságtalanul vádolt: még véletlenül sem gondoltam lopásra, csak egy kicsit kíváncsiskodtam.

Visszatettem a köcsögöt a helyére és lassan kisompolyogtam, de azután egész nap úgy éreztem, hogy titokban bűnt követtem el. Tudtam, hogy nem vagyok vétkes, hogy nincs miért kerülnöm anyám tekintetét, de valaki állandáon a nyomomban volt és azt suttogetta:

— No, mi az, bántottad a köcsögöt, mi?

Napokon át úgy éreztem mögöttem az Ismeretlen jelenlétét, mint a kellemetlen huzatot. Sokszor hátra fordultam minden ok nélkül és nem egyszer rajtakaptam magam, hogy suttogva ismétlem:

— Nem, nem, nem...

Így mormolják a varázsigét a „tudós” asszonyok, amikor a küszöbön állva a ház tájékaról messze akarják űzni a kísérteteket, a gonosz lelkeket és a szerencsétlenséget.

A múlt évek elrejtették a kisiút és bűnét, de rejtekhelye nem volt se jó, se biztos, felcseperedtünk, s ezt sajnos mások is észrevették és kezdtek bennünket felnőttzárba venni.

Húgom, az igazi, a megátalkodott méztolvaj, a negyedik offenzívában tünt el, a kitorés során, a hóviharos és úttalan Grmečen. Rajko öcsém, a hallgatag, csöndes fiúcska, elesett, ahogy mondják, valahol a Vrbsnál, mint a krajiškai proletár zászlóalj harcosa. (Szinte hihetetlen hír egy legénykérő, aki soha senkivel sem verekedett.) Én pedig írni kezdtem, hogy valamit megőrizzek az életből, de még többet elfelejtsek.

Nem olyan régen tíz napig anyámnál voltam. Egymaga él a puszta és ma már csendes házban, úgy jár-ke, mint az árnyék és hallgatva figyeli a külső neszeket. Még olyankor is, amikor hosszan beszélgetünk, sohasem szólunk azokról, akik már nincsenek.

Az egykori gyermek nyomait kutatva, titokban felmásztam a padlásra és kíváncsian fürkésztem a füstös, szűk zugokat. És ismét — ő, anyám régi szokása! — az egyik félreeső szegletben az elrejtett köcsög, benne méz, a tetején cédula és rajta öreges, bizonytalan betűkkel:

»Szégyel d magad!«

Meglepetten és megrökönyödve állok meg: hármunk közül vajon kit várhat a jó öregasszony és kit dorgál jóelőre? Hát csendes magányában titokban még mindig visszavárja a tolvajokat?

Akkor egész héten, mindennap, makacsul, fellopakodtam a padlásra, kanállal a kezemben és dézsmáltam anyám mézét. Hol nővérem óvatos macskamozdulataival, hol öcsém gondtalan járásával, hol a magam nehézkos lépteivel, mikor hogy.

Amikor elutaztam, a köcsög majdnem teljesen kiürült. Milyen megdöbbentő meglepetés is várja drága, öreg anyámat, aki álmatlan éjszakákon hallja a grmečesi téli hóvihar tombolását, az aranyiszapú Vrbs örök zúgását és íróttollam nyomán a papír zizegését, amikor reménytelen küzdelmet folytatok a csenddel és a feledéssel.

Takács Márton fordítása

B. Szabó György szövegrajza